

способность к творческой деятельности, мы отрицаем существование всего – человека, цивилизации, культуры. Человек становится человеком в своей практико-преобразовательной деятельности, развивая себя как личность.

Литература

1. Кант И. Критика чистого разума. / М.: Мысль, 1994 – 591 с.
2. Камю А. Творчество и свобода. Статьи, эссе, записные книжки. – М.: Наука, 1990

Мала А.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДІАЛЕКТИЧНЕ РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЙ «РУХ» ТА «РОЗВИТОК»

Поняття «розвиток» являється однією з головних категорій діалектики. Через розуміння цієї філософської категорії розкривається сутність діалектичної науки. Принцип розвитку дозволяє уявити світ у постійному русі, побачити, що він знаходиться у розвитку, тобто зазнає кількісних та якісних змін.

Як відомо, серед філософських досліджень великою популярністю користується питання співвідношення та взаємозв'язок категорій «рух» та «розвиток». Велика кількість зусиль витрачається на встановлення критеріїв та ознак, за якими можна було б розпізнати та розрізнити дані філософські категорії. Найпоширенішою є думка про те, що розвиток є певним випадком, певним моментом руху, при цьому стверджується, що розвиток – це ускладнений рух, його особлива форма. У свою чергу, поняття «рух» вважається ширшим, адже охоплює більше коло процесів, ніж «розвиток».

Коли йде мова про діалектику руху, то завжди мається на увазі рух як зміна взагалі [2, с.72]. Якщо розглядати розвиток як певний момент руху, то це призведе до хибного розуміння розвитку як чогось відносного та змінного, а це суперечитиме принципам діалектики. Рух, який розглядається в граничній всезагальності, абсолютності, виступає формою буття матерії взагалі і розглядається діалектикою виключно як розвиток. Абсолютність вказує нам на граничну всезагальність руху та розвитку і на

те, що ні перше щодо другого, ні навпаки, не може знаходитися у відношенні підпорядкованості.

Діалектика єдина. Не існує окремої діалектики руху і діалектики розвитку [2, с. 72]. Якщо ми скажемо, що «діалектика – це наука про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та мислення [3, с. 132]» або «діалектика є наукою про всезагальні закони руху як навколишнього світу, так і людського мислення», то і у першому, і у другому визначенні зміст буде однаковий.

Розвиток – суттєвий, необхідний рух, якісна зміна у часі. Виходячи з позиції діалектичного розуміння розвитку як всезагального принципу, рух та розвиток у сутності одне і те ж [2, с. 73]. Тобто істинним буде те, що рух завжди є розвитком. Розвиток же буде рухом, але зі сторони його суперечливості, скачкоподібності, заперечення тощо. У цьому контексті доречно розглянути кількість та якість, що виступають яскравим прикладом єдності та боротьби протилежностей, що відповідно є невід'ємною стороною розвитку.

Говорити про кількісні зміни (додавання чи віднімання до предмета речовини, інформації, енергії) актуально до тих пір, поки ці зміни не перейдуть міру предмета. Якісні зміни є перетворенням суттєвих властивостей предмета [1, с. 179]. Єдність кількості та якості, їх діалектична тотожність та взаємопроникнення проявляється у мірі. Міра є конкретним синтезом даних категорій як протилежностей. Накопичення необхідної і достатньої кількості змін неодмінно призведе до стрімкого скачка, до зміни якісної характеристики системи. Скачок слугує тією самою сполучною ланкою між кількісними та якісними змінами, завдяки якій виникає нова якість. Тільки рух, який пов'язаний з якісним перетворенням об'єкта, переходом від простого до складного, від нижчого до вищого, від старого до нового, – є розвитком. Кількісна зміна, що не переходить у іншу якість, не стає перетворенням і моментом розв'язання суперечності, явищем, яке не є розвитком, а такого в природі не існує. Таким рухом міг би бути механічний рух. Він – кількісний рух за своєю природою і саморухом не володіє, не має своєї внутрішньої суперечливості. Проте, суто механічного, чисто механічного руху в природі не існує. Механічну форму руху ми маємо тільки виділеною, абстрагованою в свідомості. Отже, рух завжди є розвитком.

Якщо будь-яка форма буття (рух) – в сутності завжди є розвитком, то на яких підставах існують два поняття: «рух» та «розвиток»? У яких випадках можна казати про розвиток, але не про рух, і навпаки?

Відповідь прихована у природі процесу пізнання людиною світу, а саме у тому, що дійсність пізнається нами не одразу і не повністю, а частинами [2; с. 78]. Не можна, не погодитись з В.А. Босенко, адже, роблячи об'єктом дослідження певне явище, ми не можемо не «вирвати», «вирізати» певний предмет із системи як форми руху матерії. Таким чином, знання про цей об'єкт ще одностороннє, неповне, недостовірне, зовнішнє тощо. Інша справа, коли наш апарат пізнання у силах відновити зв'язки, подолати обмеженість початкового етапу відображення, розкрити сутність речей і, таким чином, досягнути розвиток у русі. Якщо, з різних причин теоретичне мислення не зможе відновити всезагальні зв'язки явища із системою, то відповідно і пізнання буде спотвореним. Це може призвести до абсолютизації зовнішніх сторін предмета і в кінцевому рахунку взагалі до псевдодіалектичних висновків та казусів.

У даному контексті, у сходженні мислення від окремого одиничного до всезагального виникає проблема співвідношення руху та розвитку як проблеми пізнання в русі розвитку [2, с. 79]. Коли ми вириваємо практичною діяльністю те чи інше явище із всезагальних зв'язків, із системи необхідності, яка саморозвивається, то у такому ізольованому стані цей вирваний шматок дійсності і справді не буде розвитком, до тих пір, поки не будуть відновлені зв'язки і встановлене місце даного явища в системі саморозвитку необхідності.

Таким чином, таке одностороннє пізнання виступає як «нерозвиток». Хоча не потрібно забувати, що відновивши зв'язки даного предмету із системою саморозвитку, обраний нами об'єкт пізнання все одно буде розвитком. У реально існуючому, об'єктивно існуючому світі дане явище безперечно являтиме собою розвиток. «Нерозвитком» воно здавалось у межах нашого пізнання, поки ми ще не відобразили, не відтворили у повній мірі дане явище у нашому теоретичному мисленні. І справа не в нас, а в тому, чи зуміли ми розгледіти в ньому об'єктивно існуючу сутність, віднайти внутрішню суперечність, чи ні. Явище, процес, яке ми пізнаємо, постає перед нами на початковому етапі як скінченне, відокремлене, і у такому розумінні не буде розвитком [2, с. 79]. Його сутність ще не знайдена, внутрішнє джерело руху ще не викрило себе, так званий «двигун» розвитку ще не знайдений. Таке явище дійсно постає перед нами дещо одностороннім, як деяка форма руху.

Справа також не в обмеженості можливостей пізнання, а в тому, що сама дійсність суперечлива у своєму способі існування і відкриває себе перед нашим апаратом пізнання перш за все однією своєю стороною.

Будь-яка окрема форма дійсності є в кожен даний момент і собою і не собою, і окреме, і заперечення окремого – загальне, і скінченне, і заперечення скінченного – нескінченне, і буття, і небуття. Рух також сам по собі суперечливий. Тому реальне явище, процес, взяті як деяка дана річ зі сторони її скінченності, відокремленості, форми, з цієї сторони не може претендувати на розвиток. Сутність її поки що не знайдена, внутрішнє джерело руху не викриває себе, і постає перед нами як певна форма руху.

Згідно із положеннями гносеології, пізнання являє собою складний, суперечливий процес. Суперечливість пізнання проявляється вже у тому, що воно переводить матеріальне у свою протилежність – ідеальне. У процесі відображення фізичне (зовнішній світ, його дійсні властивості і відношення) перетворюються у фізіологічні (робота нервової системи, мозку) і, нарешті, в психічне – у факт свідомості, мисленні образи речей, процесів [1, с. 199].

Відтворення розвитку у теоретичній формі здійснюється лише за допомогою діалектики. Справжній діалектик проникає за допомогою теоретичного мислення у сутність форми руху, відшукавши її внутрішні закономірності, встановивши всезагальні зв'язки і місце форми руху у системі необхідних зв'язків, таким чином пізнає іншу, об'єктивно існуючу сторону, приховану від безпосереднього чуттєвого пізнання. Філософ проникає теоретичним мисленням в сутність форми руху, встановлює її внутрішні закономірності, знаходить всезагальні зв'язки і місце даної форми руху в системі необхідних зв'язків.

Отже, питання про відсутність розвитку – це питання про одностороннє, обмежене, деформоване вираження суперечливості реального явища. Це питання щодо одностороннього відображення у процесі пізнання. Таким чином, говорити про нерозвиток як такий можна лише з зв'язку з тим, що ми вирвали у процесі пізнання і дещо ізолювали, абсолютизували в односторонності кількість, відокремили від якості.

Поняття «рух» та «розвиток» характеризуються граничною всезагальністю [2, с. 86]. Таким чином, спроби співвідношення даних понять, намагання поставити їх у відносини підпорядкованості, вияснити котре з них є ширшим завжди приречені на невдачу.

І те, і інше поняття – рух взагалі і розвиток взагалі, являються однаково гранично широкими, пояснюючи, в сутності одне і теж, тільки розкривають вони «одне і теж» дещо з різних сторін. Рух і розвиток розглядають, «дивляться» на систему саморозвитку як таку із різних кутів зору, із різних сторін. Поняття «рух» охоплює, виражає, пояснює рух зі

сторони, з якої він виступає способом існування, формою буття матерії, атрибутом матерії. На питання про те, як здійснюється рух, як він реалізується, ми відповідаємо: як розвиток (і завжди як розвиток). Поняття «розвиток» надає нам можливість зрозуміти характер руху, рух зі сторони законів, згідно яких він реалізується.

Рух та розвиток не можна співвідносити ні одне з одним, ні з будь-якими іншими діалектичними категоріями, адже вони характеризуються граничною всезагальністю. Зображати ці теоретичні категорії у колах Ейлера, наприклад, також буде неправильно. Отже, «рух» та «розвиток» залишаються у, так би мовити, відкритій, нез'ясованій остаточно суперечності.

Література

1. Андрейченко Г., Грачева В. Философия: Учебник. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2001. – 245 с.
2. Босенко В.А. Всеобщая теория развития. – К., 2001. – 470 с.
3. Кохановский В.П. Философия: Учебное пособие для высших учебных заведений (Издание 6-е, переработанное и дополненное). – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2003. – 576 с. – (Серия: «Высшая школа»).

Пустовіт Н.В.

*Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

ЕКСТРЕМІЗМ ЯК ФАКТОР ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО АКСІОСФЕРИ

Радикалізація, маргіналізація та мілітаризація аксіосфери інформаційного суспільства відбувається на фоні поширення глобального фундаменталізму та появи квазірелігій. У цьому контексті ми актуалізуємо проблему радикального ісламізму та медіа-орієнтованого тероризму як деструктивних та дестабілізаційних факторів аксіополя інформаційного суспільства.

Відносини між етнічними меншинами та суспільством останнім часом зазнають впливу глобального фундаменталізму. До 80-х рр. глобальна структура ґрунтувалась на балансі влади між США та